

6D010300-Педагогика және психология мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін "Смарт-ресурстар негізінде студенттердің көптілділік дайындықтары метақұзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық жағдайы" тақырыбы бойынша Кабжанова Гүлбану Айтмұхамедқызының диссертациялық жұмысына

АННОТАЦИЯ

Зерттеу тақырыбының өзектілігі. Жоғары білім беру жүйесіндегі түбегейлі өзгерістер жағдайында сапалы шет тілдік даярлау еңбек нарығының талаптарының бірі болып табылады. Еңбек нарығы шет тілін білу, сол білімді қолданудың мақсатын, стратегияларын, тәсілдерін түсіну сияқты бәсекелестік артықшылықтардың көмегімен өзінің лайықты орнында табуға болатын алаңға айналып келе жатыр. Осыған байланысты болашақ түлекті даярлаудан күтілетін нәтижелердің бірі түлектің метақұзыреттілігі болып табылады. Қазіргі ғылыми зерттеулерде тұлғаның құзыреттілігін қалыптастырудың теориялық негіздері, ерекшеліктері қарастырылып, анықталғанын айта кету керек. Алайда, университеттік білім берудегі түбегейлі өзгерістер жағдайында смарт-ресурстар арқылы студенттердің метақұзыреттілігін қалыптастыру мәселесі жеткілікті түрде қарастырылмаған. Бұл студенттерді даярлаудағы метатанудың әлеуеті ұзақ уақыт бойы бағаланбағандығына байланысты. Сонымен қатар, біз студенттерді смарт-ресурстар арқылы шет тілін оқытуда метақұзыреттілікті қалыптастырудың тексерілген тиімді моделдерін, жекелеген ғылыми зерттеулерді таба алмадық. Тіпті бұл "Смарт-ресурстар" ұғымының өзін зерттеушілер жеткілікті түрде түсінбей жатады.

Студенттердің метақұзыреттілігін қалыптастыру мәселелері бойынша ғылым мен тәжірибеде қалыптасқан жағдай:

- қоғамның метақұзыреттілік деңгейі жоғары мамандарға сұранысы және шет тілдік даярлау барысында метақұзыреттілікті қалыптастыру процесін қамтамасыз ететін ғылыми негіздердің жеткіліксіз болуы;
- шет тілдерін оқытуда заманауи ресурстарды пайдалану саласындағы ғылыми зерттеулердің едәуір саны және пәні смарт-ресурстар арқылы студенттердің метақұзыреттілігін қалыптастыру процесі болып табылатын зерттеу жұмыстарының болмауы;
- смарт-ресурстардың педагогикалық әлеуеті және оларды студенттердің шет тілдік даярлығында метақұзыреттілікті қалыптастыруда қолдану әдістемесінің әзірленбеуі арасындағы қайшылықтарды тудырады;

Бұл қарама-қайшылықтар студенттерді смарт-ресурстар арқылы шет тілін оқытуда метақұзыреттілікті қалыптастыру процесін қамтамасыз етудің педагогикалық жағдайларының дамымауы сияқты мәселенің туындауына себеп болды. Мәселенің өзектілігі, оның теориялық және практикалық қарастырылуының жеткіліксіздігі диссертациялық зерттеу тақырыбын "Смарт-ресурстар негізінде студенттердің көптілділік дайындықтары метақұзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық жағдайы" деп қоюымызға түрткі болды.

Зерттеудің мақсаты: смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілдік даярлауда метақұзыреттілікті қалыптастыруды қамтамасыз ететін педагогикалық жағдайларды тәжірибелік-эксперименттік жолмен теориялық негіздеу және тексеру.

Зерттеу нысаны: студенттерді шет тілінде оқыту процесі.

Зерттеу пәні: Смарт-ресурстар негізінде студенттердің метакомпетенттілігін қалыптастырудың педагогикалық шарттары.

Зерттеу болжамы метақұзыреттілікті қалыптастыру төмендегі жағдайларда тиімді болатынына негізделген:

- студенттерді шет тілдік даярлауда заманауи тренд ретінде смарт-ресурстардың мүмкіндіктері ашылып, қолданылса;
- смарт-ресурстар негізінде студенттердің метақұзыреттіліктерін қалыптастыру моделі әзірленіп, енгізілсе;
- шет тілдерін даярлауда педагогикалық жағдайлар жасалса (технологиялық құралдар мен оқу-әдістемелік материалдарға қолжетімділіктің болуы, шет тілдерін даярлауда смарт-ресурстарды пайдалануға оң мотивацияны дамыту, шет тілдік даярлауда студенттік орталықтандырылған қолдау).

Алға қойылған мақсатқа және гипотезаға сәйкес зерттеудің келесі **міндеттері** тұжырымдалды:

1. Психологиялық-педагогикалық ғылымдағы студенттерді шет тілдік даярлауда метақұзыреттілікті қалыптастырудың тұжырымдамалық тәсілдерін ашу;
2. Смарт-ресурстарды студенттерді шет тілдік оқытудың заманауи үрдісі ретінде қарастыру;
3. Оқыту нәтижесі ретінде «Метақұзыреттілік» ұғымының мәнін ашу;
4. Смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілдік даярлауда метақұзыреттілікті қалыптастыру моделін әзірлеу.
5. Смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілдік даярлауда метақұзыреттілікті қалыптастыру әдістемесін әзірлеу
6. Смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілдік даярлауда метакомпетенттілікті қалыптастырудың әзірленген моделін іске асыру үшін педагогикалық жағдайлардың тиімділігін тәжірибелік-эксперименттік жолмен тексеру.

Зерттеудің жетекші идеясы: тиісті педагогикалық шарттарды сақтай отырып, смарт-ресурстарды пайдалану негізінде білім алушыларды шет тілдік даярлау жоғары мектеп студенттерінің метақұзыреттілігін қалыптастыруға ықпал етеді.

Зерттеудің әдіснамалық негізін студенттік орталықтандырылған оқытудың педагогикалық және психологиялық теориялары (М.А.Л. Блэки, Дж.М. Кейс, Дж. Явиц, А. Гилис, С. Гринер, Л. О'Тул, К. Роджерс; құзыреттілік тәсілінің (И.А. Зимняя, Э.Ф. Зеер, Э.Э. Сыманюк, С.Б. Серякова, А.В. Хуторской), жүйелік тәсілдің (В.П. Беспалько, В.А. Сластенин, Н.Д. Хмель), тұлғалық-әрекеттік тәсілдің (И. С. Якиманская, В. А. Кан-Калик, Ю. П. Азаров) негізгі ережелері; білім беру процесіне цифрлық технологияларды

енгізу теориялары (З. З. Оразалина, И. В. Роберт); педагогикалық білім беруді жаңғыртудың тұжырымдамалық негіздері (А.Д. Қайдарова, С. Ж. Пралиев, К. К. Жампеисова, Н. Н. Хан, Ш. Ж. Колумбаева, А. Ж. Қайдарова); педагогикалық инноватиканың теориясы мен әдістемесі (А. Ханнан, В. И. Загвязинский, Т. А. Строкова, А. М. Вальдер); жалпыға қолжетімді e-learning қашықтан оқыту теориясы (М.Селингер, С. Байдин, А. Зиден) құрайды.

Қойылған міндеттерді шешу және алға шығарылған гипотезаны растау үшін мынадай **зерттеу әдістері** қолданылады: зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми жұмыстардың нәтижелерін талдау және синтездеу, философиялық, оқу-әдістемелік әдебиеттерді, Нормативтік құжаттаманы талдау, студенттерді шет тілдік даярлау бойынша педагогикалық тәжірибені зерделеу және қорыту, модельдеу; сараптамалық бағалау әдістері, бақылау, сауалнама жүргізу, тестілеу, студенттердің оқу іс-әрекетінің өнімділігін талдау, педагогикалық эксперимент, зерттеу нәтижелерін өңдеудегі математика және статистика әдістері.

Зерттеу көздері ретінде философтардың, әлеуметтанушылардың, психологтер және педагогтердің зерттелетін мәселе бойынша еңбектері; ресми материалдар мен құжаттар ("Білім туралы" Қазақстан Республикасының Заңы, Қазақстан Республикасында жоғары білім мен ғылымды дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы, Жоғары білімнің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты (ЖО МЖМС, 2018) пайдаланылды.

Бірінші кезеңде (2018-2019) зерттеу мәселесі бойынша философиялық, психологиялық-педагогикалық, ғылыми-әдістемелік әдебиеттерге теориялық талдау жүргізілді; зерттеудің ғылыми аппараты тұжырымдалды; смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілдік даярлауда метақұзыреттілікті қалыптастырудың анықталған педагогикалық шарттарын іске асыру бойынша тәжірибелік-эксперименттік жұмыс бағдарламасы әзірленді; айқындаушы эксперимент жүргізілді.

Екінші кезеңде (2019-2020) смарт-ресурстар негізінде студенттердің метақұзыреттілігін қалыптастыру моделін әзірлеу және енгізу мақсатында тәжірибелік-эксперименттік жұмыс жүргізілді.

Үшінші кезеңде (2020-2023) нақты педагогикалық процесте пайдалану үшін эксперименттік жұмыс барысында анықталған педагогикалық жағдайлардың тиімділігін тексеру мақсатында тәжірибелік-эксперименттік жұмыс жүргізілді; тәжірибелік-педагогикалық жұмыстың нәтижелері жүйеленді, жинақталды және талданды, алынған нәтижелерге математикалық өңдеу жүргізілді, диссертациялық зерттеу материалдары ресімделді.

Зерттеу базасы.

Торайғыров Университеті және Инновациялық Еуразия университеті. Диагностикалық инструментарий, оқу құралдар М. Қозыбаев атындағы СҚМУ-да сынақтан өтті.

Зерттеудің теориялық маңыздылығы:

1. Ғылыми психологиялық-педагогикалық және әдістемелік әдебиеттерді талдау негізінде қазіргі жағдайда смарт-ресурстар негізінде студенттің метақұзыреттілігін қалыптастыру қажеттілігі негізделген.

2. Қазіргі жағдайда студенттердің шет тілдік дайындығын талдау нәтижесінде метақұзыреттілік ұғымының мәні және оны смарт-ресурстар негізінде қалыптастырудың педагогикалық дизайны негізделеді.

3. Метақұзыреттілікті қалыптастырудың негізгі тәсілдерін талдау смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілдік даярлауда метақұзыреттілікті қалыптастыру моделін жобалауға мүмкіндік берді.

Зерттеудің жаңалығы.

Жүргізілген зерттеу нәтижесінде:

- "Метақұзыреттілік студенттің білім беру нәтижесі ретінде нақтыланды, ол білім алушының өз білімін, когнитивті қабілеттерін қолдану, жаңа тәжірибені қолдану, өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі бақылау, рефлексия және өзін-өзі реттеу құзыреттері арқылы пайдалану қабілеті мен дайындығында көрінеді;

-смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілдік даярлауда метақұзыреттілікті қалыптастырудың педагогикалық дизайны мен моделі әзірленді;

-смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілдік даярлауда метақұзыреттілікті қалыптастыру әдістемесі эксперименттік жолмен әзірленді және тексерілді.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы:

1. Зерттеу барысында студенттердің шет тіліндегі дайындықта метақұзыреттілік деңгейін диагностикалау жүйесі жасалды;

2. Диссертациялық зерттеуді дайындау барысында Eduardo білім беру платформасында "Smart&English" курсы әзірленіп, сыналды;

3. Курстардың мазмұндық компонентін іске асыру үшін 4 оқу құралы дайындалып, сынақтан өткізілді.

4. Теориялық тұжырымдар, практикалық ұсыныстар ақылды ресурстар негізінде студенттердің шет тіліндегі дайындығында метақұзыреттілікті тиімдірек қалыптастыру үшін пайдаланылуы мүмкін.

Қорғауға шығарылатын зерттеудің негізгі ережелері:

Қорғауға шығарылатын зерттеудің негізгі ережелері:

1) біз қарастырып отырған кәсіптік білім беру контекстінде "метақұзыреттілік" ұғымы білім алушының өз білімін, когнитивтік қабілеттерін мақсатқа бағдарлау, өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі бақылау, рефлексия және өзін-өзі реттеу құзыреттері арқылы жаңа тәжірибені қолдану, қолда бар және игеру үшін пайдалану қабілеті мен дайындығында көрініс табатын студенттің білім беру нәтижесін білдіреді;

2) смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілдік даярлауда метақұзыреттілікті қалыптастыру моделі смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілдік даярлауда метақұзыреттілікті қалыптастырудың **мақсатты** құрамдас бөлігінен; әдіснамалық негіздері мен қағидаттарын қамтитын нысаналы құрамдас бөліктен; мақсат қою, өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі бақылау, рефлексия, өзін-өзі реттеу құзыреттерін қамтитын **мазмұндық** құрамдас бөліктен тұрады; оқуды ұйымдастыру нысандарын, оқыту әдістері, құралдары мен тәсілдерін қамтитын смарт-ресурстар негізінде студенттерді шет тілінде даярлау процесінің **ұйымдастырушылық**

компоненті; қызмет кезеңдерін қамтитын **процестік** компонент; студенттің метакомпетенттілігінің қалыптасу деңгейін бағалауға мүмкіндік беретін **нәтижелі** компоненттен тұрады. Модель білім беру ұйымының қолда бар материалдық-техникалық базасы, оқу процесін технологияландыру, кадрлық әлеует және педагогикалық жағдайларды іске асыру арқылы қамтамасыз етіледі: технологиялық құралдарға, оқу-әдістемелік материалдарға сапалы қолжетімділіктің болуы, шет тілдік даярлықта смарт-ресурстарды пайдалануға оң мотивацияны дамыту, шет тілдік даярлықты студент-орталықтандырылған қолдау;

3) смарт-ресурстар негізінде студенттердің метақұзыреттілігін қалыптастырудың әзірленген моделін іске асыру процесінде педагогикалық жағдайлардың барабарлығын растайтын тәжірибелік-педагогикалық жұмыстың нәтижелері.

Зерттеу нәтижелерінің дұрыстығы мен негізділігі оның теориялық негізіне; зерттеу барысында педагогика әдіснамасының талаптарын сақтауға; оның мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес келетін зерттеудің кешенді әдістемесін қолдануға; тәжірибелік-педагогикалық жұмыс барысында алынған нәтижелерді объективті бағалауға байланысты.

Зерттеудің негізгі идеяларын, теориялық ережелері мен нәтижелерін сынақтан өткізу және енгізу төмендегідей жолдармен жүзеге асты:

- халықаралық ғылыми-практикалық конференцияларға қатысу (Астана, Л. Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, 2018), (Г. В. Плеханов атындағы Ресей экономикалық университеті, Мәскеу қ, Ресей Федерациясы, 2019);
- "ПМУ Хабаршысы" (2019), "Қазақстан ғылымы және өмірі" (2020), "Торайғыров университетінің хабаршысы" (2020) ғылыми журналдарында мақалалардың жариялануы;
- "Opcion" (2019), "International Journal of cognitive Research In Science, Engineering and Education" (2021), Cypriot Journal of Educational Sciences (2022)"European Journal of Contemporary Education" (2024) халықаралық ғылыми журналдарында мақалалардың жариялануы.

Диссертацияның құрылымы: жұмыс кіріспеден, үш бөлімнен, қорытындыдан, әдебиеттер тізімінен, қосымшалардан тұрады. Жұмыста мәтіндік материалдардан басқа кестелер, сурет және формулалар бар.